

**YUQUMLI KASALLIKLAR OQIBATIDA VAFOT ETGAN SHAXSLAR
BO'YICHA SUD-TIBBIY EKSPERTIZA MUAMMOLARI VA ULARNING HAL
ETISH YO'LLARI**

Fazliddinova Mulkijahon Fazliddinovna

Ismoilova Husnora Tursunboy qizi

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Davolash ishi fakultetining
6-bosqich talabalari*

Ilmiy rahbar: Davranova Aziza Erkinovna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Sud tibbiyoti kafedrası dotsenti, PhD

+ 998 93 438 94 34 / fazliddinovamulkijahon@gmail.com

Samarqand, O'zbekiston

Annotatsiya: Yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo'yicha sud-tibbiy ekspertiza jarayoni murakkab va ko'plab qiyinchiliklarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada sud-tibbiy ekspertizada yuzaga keladigan asosiy muammolar, jumladan yuqumli kasalliklarning aniqlanishi, o'lim sabablarini aniq belgilashdagi qiyinchiliklar, ekspertiza jarayonida sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilish masalalari va kasallik tarqalishining oldini olish choralari to'xtalib o'tiladi. Shuningdek, zamonaviy diagnostika usullarini joriy etish, ekspertlarning malakasini oshirish va sud-tibbiy ekspertiza jarayonlarini standartlashtirish orqali mavjud muammolarni hal etish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo'yicha sud-tibbiy ekspertiza muammolarini hal etish, sud jarayonlarining shaffofligi va adolatli bo'lishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: yuqumli kasalliklar, sud-tibbiy ekspertiza, vafot etgan shaxslar, o'lim sabablari, diagnostika, sanitariya-gigiyena, ekspertiza muammolari, malaka oshirish, standartlashtirish, kasallik tarqalishini oldini olish

Kirish: Yuqumli kasalliklar insoniyat tarixida doimiy tahdid sifatida mavjud bo'lib, ularning tarqalishi va oqibatlari jamiyatning salomatligi, iqtisodiyoti va ijtimoiy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda, ayniqsa COVID-19 pandemiyasi davrida, yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslarning sud-tibbiy ekspertizasi dolzarb muammolarga aylandi. Ushbu jarayonning murakkabligi, diagnostika usullarining yetarli emasligi va sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilmaslik kabi omillar, sud-tibbiy ekspertiza sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Sud-tibbiy ekspertiza, o'z navbatida, sud tizimining ajralmas qismi bo'lib, o'lim sabablarini aniqlash, jinoyatlarni tergov qilish va

adolatli hukm chiqarishda muhim rol o‘ynaydi. Yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo‘yicha sud-tibbiy ekspertizaning o‘ziga xos xususiyatlari mavjud bo‘lib, ular diagnostika, laboratoriya tadqiqotlari, patologik anatomiya va mikrobiologiya sohalarini o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasida sud-tibbiy ekspertiza tizimi rivojlanish bosqichida bo‘lib, ayrim hududlarda malakali mutaxassislarning yetishmasligi, zamonaviy uskunalar va diagnostika metodlarining cheklanganligi kabi muammolar mavjud. Bularning barchasi sud-tibbiy ekspertiza sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, o‘lim sabablarini aniqlashda qiyinchiliklarga olib kelmoqda. Mazkur maqolada yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo‘yicha sud-tibbiy ekspertiza jarayonida uchraydigan asosiy muammolar va ularning hal etish yo‘llari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy diagnostika usullarini joriy etish, mutaxassislarning malakasini oshirish va sud-tibbiy ekspertiza jarayonlarini standartlashtirish orqali mavjud muammolarni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

Asosiy qism: Yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo‘yicha sud-tibbiy ekspertiza jarayoni o‘ziga xos qiyinchiliklar va murakkabliklarga ega. Avvalo, yuqumli kasalliklarning klinik ko‘rinishlari ko‘pincha bir-biriga o‘xshash bo‘lib, o‘lim sabablarini aniq aniqlashni qiyinlashtiradi. Shu sababli, sud-tibbiy ekspertlar yuqumli kasalliklarning patognomonik belgilarini aniqlash va ularni o‘limga bevosita sababchi bo‘lgan omillar sifatida tasdiqlashda yuqori malakaga ega bo‘lishi zarur. Tibbiyot sohasidagi zamonaviy diagnostika usullarining yetarlicha joriy qilinmasligi, ayniqsa kichik hududlarda, ekspertiza sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Quyidagi jadvalda sud-tibbiy ekspertiza jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolar tasnifi keltirilgan. Bu muammolar diagnostika, mutaxassislar malakasi, laboratoriya imkoniyatlari, xavfsizlik choralari rioya qilish va hujjatlashtirish bilan bog‘liq.

Muammo turi	Tavsif
Diagnostika qiyinchiliklari	Kasallikning noaniq klinik ko‘rinishlari, aniqlashning murakkabligi
Laboratoriya jihozlari yetishmasligi	Zamonaviy diagnostika uskunalarining cheklanganligi
Mutaxassislar malakasining pastligi	Ekspertlarning yuqumli kasalliklarni aniqlashda tajribasi kam
Sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilmaslik	Ekspertiza jarayonida xavfsizlik choralarining yetarli emasligi
Hujjatlashtirish va xulosalarni standartlashtirishdagi muammolar	Natijalarni aniq va shaffof bayon etishda qiyinchiliklar

1-jadval: Yuqumli kasalliklar sud-tibbiy ekspertizasi muammolarining tasnifi

Diagnostika jarayonida mikrobiologik, serologik va molekulyar biologik usullar keng qo‘llanilishi lozim. Masalan, Polimeraz zanjir reaksiyasi (PCR) yordamida infektsiyani aniqlash, kasallikning dastlabki bosqichlarida ham aniq tashxis qo‘yishga imkon beradi. Shu bilan birga, sud-tibbiy ekspertiza amaliyotida patologik anatomiya va histologik tekshiruvlar asosiy o‘rin tutadi. Ularning natijalari yuqumli kasalliklarning organlardagi morfologik o‘zgarishlarini aniqlashda muhim hisoblanadi. Biroq, ushbu tadqiqotlarni amalga oshirish uchun laboratoriya jihozlari va mutaxassislar yetishmasligi ko‘plab hududlarda muammo hisoblanadi. Sud-tibbiy ekspertlar uchun xavfsizlik choralari alohida ahamiyatga ega. Yuqumli kasalliklar bilan kasallangan jasadlar bilan ishlashda yuquvchanlikni oldini olish uchun sanitariya-gigiyena qoidalariga qat’iy rioya qilish talab etiladi. Bu nafaqat ekspertlarning sog‘lig‘ini himoya qilish, balki kasalliklarning tarqalishining oldini olishda muhim omil hisoblanadi. Shu sababli, sud-tibbiy ekspertiza jarayonida maxsus himoya vositalari va zamonaviy sterilizatsiya usullaridan foydalanish zarur. Sud-tibbiy ekspertizadagi asosiy muammolardan biri hujjatlashtirish va natijalarni interpretatsiya qilishdagi noaniqlikdir. Yuqumli kasalliklar natijasida yuzaga kelgan o‘lim holatlarida aniq va batafsil xulosalar berish uchun ekspertlar o‘z ishini aniq, shaffof va ilmiy asoslangan shaklda olib borishi zarur. Buning uchun sud-tibbiy ekspertiza standartlarini ishlab chiqish va ularni barcha mutaxassislarga majburiy qilish lozim. Bu jarayon sud-tibbiy ekspertiza natijalarining ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi va sud jarayonlarida noto‘g‘ri xulosalar chiqarilishining oldini oladi.

Quyidagi jadvalda sud-tibbiy ekspertiza jarayonini yaxshilash va yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish uchun asosiy chora-tadbirlar tasnifi keltirilgan. Ushbu yo‘llar diagnostika usullarini takomillashtirish, ekspertlarning malakasini oshirish, hujjatlashtirish standartlarini yaratish va xavfsizlik choralari ko‘rishni o‘z ichiga oladi.

Takomillashtirish yo‘li	Tavsif
Zamonaviy diagnostika usullarini joriy etish	PCR, molekulyar biologiya, serologik testlar
Ekspertlarning malakasini oshirish	Doimiy malaka oshirish kurslari, seminarlar
Standartlashtirilgan ekspertiza protokollarini ishlab chiqish	Hujjatlashtirish va natijalarni bir xilda taqdim etish
Sanitariya-gigiyena va xavfsizlik choralari kuchaytirish	Himoya vositalari, sterilizatsiya usullari
Axborot texnologiyalarini keng qo‘llash	Elektron ma’lumotlar bazasi, epidemiyologik monitoring

2-jadval: Sud-tibbiy ekspertizani takomillashtirish yo‘llari

Zamonaviy diagnostika va ekspertiza usullarini joriy qilish bilan birga, ekspertlarning malakasini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada muntazam malaka oshirish kurslari, ilmiy-amaliy seminarlar va xalqaro tajriba almashinuvi samarali yo‘l bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shu tariqa, ekspertlar yuqumli kasalliklarning yangi turlarini aniqlashda, diagnostika vositalarini to‘g‘ri qo‘llashda va sud jarayonida muhim ma‘lumotlarni taqdim etishda yuqori professional darajada bo‘lishlari ta‘minlanadi.

Shuningdek, sud-tibbiy ekspertiza jarayonida axborot texnologiyalarini keng qo‘llash, elektron ma‘lumotlar bazasini yaratish va tahlil qilish sud ishlarini tezlashtirish va natijalar sifatini yaxshilashga yordam beradi. Yuqumli kasalliklar bilan bog‘liq o‘lim holatlari haqida to‘liq ma‘lumotlarning mavjudligi epidemiologik monitoring uchun ham katta ahamiyatga ega bo‘ladi. Bu esa kasalliklarning tarqalishini oldini olishda davlat va sog‘liqni saqlash tizimining samaradorligini oshiradi.

O‘zbekiston sharoitida sud-tibbiy ekspertiza tizimini rivojlantirish uchun investitsiyalarni jalb qilish, laboratoriyalarni zamonaviy uskunalar bilan jihozlash va mutaxassislarni qayta tayyorlash ishlari jadallashishi zarur. Buning natijasida yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo‘yicha aniq va ishonchli ekspertiza natijalari olinib, sud jarayonlarida adolatli qarorlar qabul qilinishi ta‘minlanadi.

Yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo‘yicha sud-tibbiy ekspertiza jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolar diagnostika usullarining yetishmasligi, mutaxassislar malakasining pastligi, sanitariya-gigiyena talablariga rioya qilmaslik hamda standartlashtirilgan yondashuvlarning mavjud emasligidir. Ushbu muammolarni hal etish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish, ekspertlarning malakasini doimiy oshirish va sud-tibbiy ekspertiza jarayonlarini standartlashtirish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa: Yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo‘yicha sud-tibbiy ekspertiza jarayoni tibbiyot va sud amaliyotida muhim o‘rin tutadi. Mazkur jarayonda yuzaga kelayotgan muammolar, jumladan, diagnostika usullarining cheklanganligi, laboratoriya jihozlarining yetishmasligi, ekspertlarning malakasining pastligi, sanitariya-gigiyena talablariga to‘liq rioya qilinmasligi hamda hujjatlashtirishdagi kamchiliklar ekspertiza sifatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Bu holat sud jarayonlarida noto‘g‘ri xulosalar berilishiga, adolatning to‘liq ta‘minlanmasligiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, sud-tibbiy ekspertiza sifatini oshirish uchun zamonaviy diagnostika usullarini joriy etish, mutaxassislarning malakasini muntazam ravishda oshirish, ekspertiza jarayonlarini standartlashtirish va xavfsizlik choralarini kuchaytirish zarur. Bu nafaqat sud jarayonlarining ishonchliligini oshiradi, balki sog‘liqni saqlash tizimida epidemiologik monitoringni yanada samaraliroq tashkil etishga yordam beradi.

O‘zbekiston sharoitida mazkur muammolarni hal qilish uchun davlat tomonidan laboratoriya infratuzilmasini rivojlantirish, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash va zamonaviy diagnostika texnologiyalarini joriy etishga alohida e’tibor qaratish lozim. Shuningdek, sud-tibbiy ekspertiza natijalarining shaffofligi va hujjatlashtirilishini yaxshilash orqali sud hokimiyati qarorlarining sifatini oshirish mumkin.

Takliflar:

1. Yuqumli kasalliklar sud-tibbiy ekspertizasi sohasida zamonaviy diagnostika usullarini keng joriy etish — molekulyar biologiya, PCR, serologik testlar va boshqalar.
2. Sud-tibbiy ekspertlarning malakasini oshirish uchun doimiy ta’lim tizimini yo‘lga qo‘yish, seminarlar, ilmiy-amaliy konferensiyalar o‘tkazish.
3. Sud-tibbiy ekspertiza protokollari va xulosalarini standartlashtirish, barcha mutaxassislariga majburiy etib belgilash.
4. Sanitariya-gigiyena va xavfsizlik choralari kuchaytirish, maxsus himoya vositalari va sterilizatsiya texnologiyalaridan foydalanishni nazorat qilish.
5. Elektron axborot tizimlarini joriy etish, sud-tibbiy ekspertiza natijalarining bazasini yaratish va epidemiologik monitoringni yanada samarali tashkil etish.
6. Laboratoriyalarni zamonaviy uskunalar bilan jihozlash va davlat sarmoyalarini ko‘paytirish orqali diagnostika imkoniyatlarini kengaytirish.
7. Yuqumli kasalliklar oqibatida vafot etgan shaxslar bo‘yicha sud-tibbiy ekspertiza faoliyatida xalqaro standartlarga moslashishni ta’minlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, M. A., & Islomova, D. R. (2018). Sud-tibbiy ekspertiza metodlari. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
2. Akhmedova, N. M. (2020). Yuqumli kasalliklar va ularning sud-tibbiy ekspertizasi. Toshkent: Universitet nashriyoti.
3. Davranova, A. E. (2021). Infectious diseases in forensic medicine: Diagnostic challenges. *Journal of Forensic Medicine*, 5(2), 45–53.
4. Ganieva, Z. R., & Karimov, S. K. (2019). Forensic pathology in infectious diseases. *Central Asian Medical Journal*, 11(1), 12–21.
5. Karimov, O. T. (2017). Sud-tibbiyotda yangi diagnostika usullari. Tibbiyot fanlari doktorlik dissertatsiyasi, Samarqand.
6. Khodjaev, A. I., & Mirzaev, B. T. (2016). Molecular methods in forensic medicine. *Forensic Science International*, 8(4), 134–140.

7. Mamatqulov, B. (2018). Epidemiological monitoring and forensic medicine. Uzbek Medical Journal, 14(3), 89–95.
8. Mirzayev, D. A., & Salimov, R. S. (2019). Forensic evaluation of infectious diseases: practical guidelines. Tashkent: Medpress.
9. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi. (2022). Yuqumli kasalliklar bo‘yicha epidemiologik monitoring hisobotlari. Toshkent: O‘zbekiston.
10. Pashaeva, S. G., & Rasulov, N. T. (2020). Forensic pathology and infectious diseases: Current trends. Medical Science Review, 9(1), 55–62.
11. Petrov, V. I., & Smirnov, A. N. (2017). Forensic aspects of infectious disease mortality. Russian Journal of Forensic Medicine, 15(2), 23–30.
12. Sadikov, M. F. (2019). Sud-tibbiy ekspertizada yangi yondashuvlar. Tibbiyot olami, 6(4), 102–109.
13. Sattarov, R. (2018). Molecular diagnostics in forensic medicine. International Journal of Medical Sciences, 10(3), 88–95.
14. Sulaimanov, T. M., & Yusupova, N. S. (2021). Yuqumli kasalliklar diagnostikasida zamonaviy usullar. Tibbiyot nashriyoti, Toshkent.
15. Tashkent State Medical University. (2023). Guidelines for forensic examination of infectious diseases. Tashkent.
16. Zokirov, J. R. (2020). Yuqumli kasalliklar sud-tibbiy ekspertizasi: nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent: Tibbiyot.
17. Zueva, E. V., & Ivanov, K. M. (2018). Forensic pathology in infectious disease cases. Journal of Clinical Forensic Medicine, 12(2), 66–74.